

overgang tot

De groep die binnen de Gereformeerde Gemeenten in 1931 en daarna ^{aandrong op} dogmatisering in radicale richting, wist dat de 'lichere' vleugel een minderheid was maar moest gematigder elementen overtuigen van de noodzaak tot afbakening. Deze ontwikkeling culmineerde in 1950 in de schorsing (door de Synode) van ds R. Kok, die een ruime evangelieverkondiging niet in strijd vond met '1931'. Vervolgens bewerkstelligde de 'middengroep' in 1953 een breuk met dr C. Steenblok, die op grond van onder meer '1931' een algemeen aanbod van genade in de prediking ontkende. Een vergelijkbaar proces beschreef D.Th. Kuiper bij de Gereformeerde Kerken in het eerste kwart van de twintigste eeuw. De leiders van dit kerkverband kwamen na verloop van tijd tot de conclusie dat het 'toegeven' aan 'links' (ds J.G. Geelkerken) 'onvermijdelijk' tot meer pluriformiteit zou leiden en dat diens stellingen op zich al het bestaansrecht van de Gereformeerde Kerken als apart verband op de tocht zetten. Om afkalving of een breuk naar 'rechts' te vermijden (de conservatieven hadden meer aanhang) bewerkstelligden de kerkelijke leiders vervolgens in 1926 de schorsing van Geelkerken. Toen met de 'Vrijmaking' in 1944 een 'rechter'vleugel de Gereformeerde Kerken verliet, gingen dan ook veel meer gemeenten mee dan in 1926. Hier werkten blijkbaar de zelfde mechanismen van consolidatie en onterving als in de Gereformeerde Gemeenten tussen 1931 en 1953.¹³

R.L. Moore beschreef een analoge ontwikkeling voor het Amerikaanse fundamentalisme uit de jaren 1920. Ook daar resulteerde radicalisering op theologisch gebied en uiteindelijke afsplitsing van de zwaarste groep uit de aanvankelijke wens (van de laatsten) de tegenovergestelde vleugel met behulp van de middengroep weg te ruimen. Een bijzonder geval, het door J.D. Bratt beschreven splitsingsproces in de uit Nederlanders gevormde Christian Reformed Church, vertoont nog opmerkelijker parallellen met de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten. Eerst werd er de 'lichere' vleugel, door druk van de radicalere groep uitgezuiverd (zoals in Nederland ds R. Kok), waarna de middengroep zich tegen de radicaliserende antithetische vleugel richtte, zodat tenslotte drie groepen resulteerden. Uitspraken over de algemene genade, druk van de buitenwacht op de gehele groep en een oorlogssituatie (de Eerste Wereldoorlog) speelden net als in Nederland op de achtergrond mee. Evenals in Nederland was acceptatie van normen uit de bredere nationale cultuur en de graad van interactie met anderen alsmede organisatorische differentiatie een verwijt van de radicalen aan in eerste instantie de lichtere vleugel, in tweede instantie aan de middengroep.¹⁴ Op de rol van het normenpatroon in het splitsingsproces kom ik in paragraaf 10.3 terug.

De theologische stellingnames die uiteindelijk domineerden in de uit de Gereformeerde Gemeenten voortgekomen verbanden, waren elk bepaald door hun reactie op de rivaleiserende visies. Gold dat al heel duidelijk voor de opinies van Kok en Steenblok, de 'synodale' Gereformeerde Gemeenten zetten zich af tegen beide, en lieten een naast elkaar bestaan en een onderlinge vermenging van oude deeltradities toe. Deze vermenging liep tenslotte uit op de theologie van Moerkerken die een bewustworden van de persoonlijke uitverkiezing (Comrie) combineerde met gestaltelijke elementen (trappen in die bewustwording) en aandacht voor het 'plaatsmakend werk' vóór de wedergeboorte. Wanneer we bedenken dat deze deeltradities in de verschillende landsdelen in verschillende mate aangehangen werden (achtereenvolgens kwamen ze relatief méér voor in Zuidwest, Midden- en Oost-Nederland) lijkt het gepast om van integratie van liggingen te spreken. Daarnaast bleven een lichte vleugel in het Westen van Zeeland en de radicale zwaren in Gelderland bestaan. Het in de jaren zeventig ingezette 'reactie'-proces in de Gereformeerde Gemeenten kan gezien worden als een afgeleide van voortgaande integratie van de landsdelen, waarbij de lichtste deeltradities nog slechts in afzonderlijke gemeenten getolereerd werden. Als deze

+1) Dat Gol verdingen, Behoud, 132 en 137, mijn interpretatie van deze confrontatie verbandt met het door mij uitstrijkend en hoofdstuk 5 gebruikte verklaringsmodel v/h la baidisme, is geheel onjuist. Dit model heeft slechts betrekking op het geestelijk leven, niet op de onderlinge verhoudingen binnen de gemeenten.